

prostora, saj stavbna dediščina doline zgornje Kolpe in Čabranke v takem obsegu še ni bila obdelana. Obravnavano delo presega nacionalne razmejitve, ki so se posebno po letu 1991 prebudile v dolini, saj ne govori o ločenih bregovih, ampak o dolini kot enotnem kulturnem prostoru, ne ozirajoč se na sedanje omejitve zaradi obmejnega režima. Knjiga je, po avtorjevih besedah, uvod v nadaljnje raziskave na tem območju, saj si želi, da bi v naslednjih letih v raziskovalnih delavnicah Etnološke zbirke

Palčava šiša in s pomočjo domačinov evidentirali še več primerov stavbne dediščine in na ta način spodbudili njeno ohranjanje in hkrati ohranjanje izročila o življenju v dolini. Avtor namreč skozi opise ohranjenih stavb pripoveduje tudi zgodbo (nekdanjih) prebivalcev doline. Knjiga bralcem omogoča, da spoznajo vpetost arhitekture v kulturno okolje, lahko pa je tudi kot pripomoček graditeljem in načrtovalcem pri razumevanju in obnovi sedanjih, pa tudi pri načrtovanju novih objektov, skladnih s

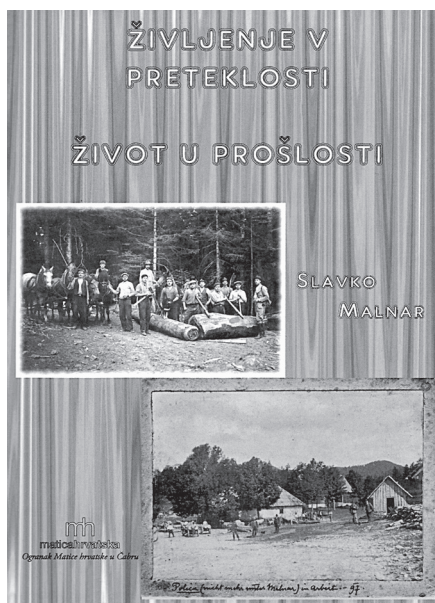
tradicijo lokalnega kulturnega okolja in s posebnostmi doline zgornje Kolpe in Čabranke.

Literatura

KNEŽEVIČ HOČEVAR, Duška: *Družbena razmejevanja v dolini zgornje Kolpe. Domačinska razmišljanja nacije in lokalitete*. Ljubljana: Založba ZRC, 1999.

MAKAROVIČ, Marija: *Dva bregova eno srce. Življenjske pripovedi iz doline Kolpe in Čabranke*. Kočevje: Pokrajinski muzej Kočevje, 2002.

SLAVKO MALNAR: *Življenje v preteklosti/Život u prošlosti*; Matica hrvatska, Ogranak Matice hrvatske u Čabru, Ravnice 2013, 250 str.

Najnovejša knjiga Slavka Malnarja, *Življenje v preteklosti (Život u prošlosti)*, o življenju v vasicah najvišjih predelov Čebanskega je zanimiv pregled načina življenja v tem manj ali celo najmanj rodovitnem predelu obmejnega območja Hrvaške na severozahodnem delu Gorskega kotarja. Avtor je v zadnjih letih napisal in izdal zavidljivo število domoznanskih knjig o območju, kjer živi že vse od rojstva. V njih na dokumentaren način odkriva marsikje spregledana dejstva iz zgodovine, jezikoslovja, razširjenosti primumov in izvira prebivalcev svojih domačih krajev. Vse to so dejstva, ki zaradi obrobne lege območja v

zadnjih sto letih niso bila deležna pozornosti nacionalnih interpretacij zgodovine in etnologije obeh držav, na robu katerih leži. Zaradi vsega tega so bila ali spregledana ali velikokrat vse preveč posplošena. Že v dosedanjih knjigah avtor ni skrival osebnih pogledov in razmišljanj, ki so bila plod premislekov ob ljubiteljskem, skrbnem in podrobnem raziskovanju tako dokumentiranih kakor drugače, prek ustnih virov in spominov pridobljenih informacij.

Knjiga, ki je pred nami, sledi njegovima zadnjima deloma o najvišje ležečih območjih občine Čabar – *Hišna imena in vzdevki v župniji Tršće* (2011) in *Gorači - Gerjansko* (2012), prvo delo je pisano v slovenščini, drugo v domačem govoru. V novi knjigi je z enciklopedično natančnostjo opisal življenje domačih ljudi, njihove delovne prakse, šege in navade. Ustrašil se ni niti natančnih navedb količin in mer drvarskih izdelkov, kot si jih je zapomnil iz mladosti, volumnov in teže bremen, ki so jih težaki in težakine prenašali na hrbtih, in podobno. Načina življenja tamkajšnjega prebivalstva se je sicer manj strukturirano in poglobljeno dotaknil v marsikateri od dozdej izdanih knjig – izdal jih je že dvanajst, od katerih jih je nekaj v celoti napisanih celo v domačem govoru.

Tokratna knjiga opisuje življenje ljudi v okolici avtorjevega rodnega kraja, Ravnic pri Trstju (Tršće), kjer je preživel vsa leta od otroštva do danes. Območja bajtarjev, kot mu pravijo tisti iz drugih delov Če-

branskega, ki je bilo poseljeno verjetno najpozneje in je živelo med drugimi precej starejšimi naselji: Gerovim – na križišču starih poti, vezanih na Kvarner, in Prezidom, ki je bil mnogo bolj vezan na Babno Polje in Loško dolino, na tretji strani tudi Plešci in Osilnico – vezanima na dolino Kolpe. Skupaj s Čabrom je trstjansko območje, od njega po prenehanju železarstva v drugi polovici 18. stoletja sicer precej ločeno, ves čas živelo posebno življenje. Najprej kot območje oglarjev in privilegiranih kopačev železove rude ter tovornikov rude v dolino, nato območje malih kmetov in gozdnih delavcev, nekaj desetletij od konca 19. stoletja do druge svetovne vojne celo rudarjev v ambicioznih poskusnih podzemnih kopih živosrebrne rude.

Knjiga, ki se začne kot pripoved o življenju za te kraje nekdanje značilne družine z več otroki na srednje veliki ali mali kmetiji, se počasi prelevi v natančen opis tako delovnih opravil na polju, travnikih, pašnikih, v lazih, gozdu. Prav gozd je, po prenehanju železarstva, gozdarskega dela večim ljudem teh krajev dajal kruha doma in po svetu, vse od Slavonije prek Francije do Amerike. Natančno opisuje navade in šege, povezane z domačimi deli in letnim delovnim ciklom kmetov, navaja lokalna poimenovanja predmetov, orodij in njihovih delov, opisuje nekdanje žive in razširjene obrti ter šege ob prazničnih ali drugače pomembnih dnevih v letu. Ne manjkajo niti šege življenjskega cikla: od rojevanja, kr-

* Mag. Marko Smole, univ. dipl. inž. elektr., vodja Delovne skupine za ljubitelje etnologije pri SED. 1210 Ljubljana-Šentvid, Stanežiče 34b, smole.marko@gmail.com.

sta, prek druženja mladine, godovanj, porok in *ohceti*, do smrtne postelje in pokopa, ter za sedanje čase nenavadno razposajenih običajev ob poslavljanju od umrlega, ki so bili še pred nekaj desetletji značilni za celotno *Čebransko*. Po eni strani gre za spomine in izkušnje avtorja ter njegovih prednikov in znancev, kot so mu jih pripovedovali v otroštvu in mladosti, po drugi strani so v opise spretno vpletene pripovedi, ki so krožile med ljudmi v vasicah, kjer je preživel in preživlja svoje življenje: od romantično tragične ljubezenske zgodbe do hudomušnih pripovedi o poljskem čuvaju, lovcih, coprnicah, škrahtih in *raske-ljenem* volku, celo do premisleka o odnosu domačih ljudi do risa – skrivnostnega in krvoločnega prebivalca tukajšnjih gozdov. Posebno vrednost imajo dodatki besedil starih molitev, ki so zapisane v lokalnem govoru okolice Trstja in se jih spomni le še malokdo.

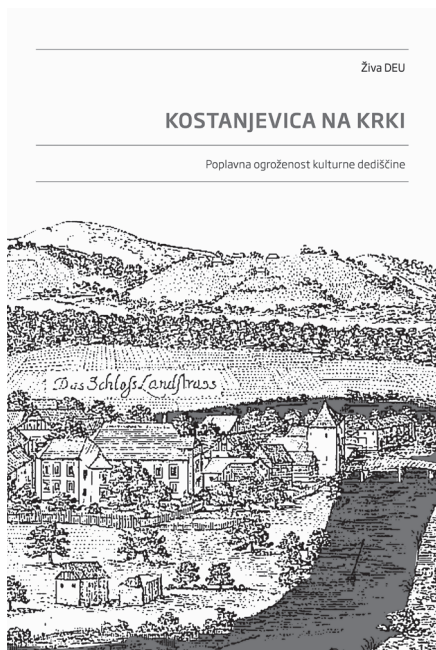
Knjiga je primerno oblikovan, zanimiv in kakovosten, z mnogimi starimi fotografijami (nekatero so sicer s sosednjih območij) opremljen pregled načina življenja prebi-

valcev tega dela območja *Čebranskega*, etnološko prepričljiv in z nacionalnimi pogledi neobremenjen dokument, ki ne dopolnjuje le znanja o kulturi ljudi obmejnega območja, tako Hrvaške kot Slovenije, temveč raziskovalcem ponuja bogat material za nadaljnja raziskovanja. To območje ima na obeh straneh meje enako narečje in lokalne govore, etnologija pa ga do zdaj, po mojem mnenju razen redkih izjem, še ni bila sposobna odkriti na tako dosleden način. Le želimo si lahko, da se bo tudi na drugih, že prej omenjenih predelih tega raznovrstnega, a povezanega območja *Čebranskega*, a tudi predelov čez mejo – osilniškega dela, delov nad Čabrom, tj. Dragarske doline in Kotarskega podolja, in Babnega Polja ob Prezidu, v času, dokler še živi generacija Slavka Malnarja, ki je v njih preživela s tradicionalnimi delovnimi praksami in šegami prežeto življenje, neobremenjeno z državno mejo, še našel kdo, ki bo zmožen dovolj natančno dokumentirati svoje ali njihove spomine, spomine na svet, ki počasi, a vztrajno izginja spred naših oči in zgublja svojo stoletja graje-

no identiteto. Na srečo ta za zdaj trmasto vztraja pri domačinih vsaj še v govorih območja, kar Slavko Malnar nenehno poudarja v vseh svojih knjigah, v katere narečna besedila tudi jezikoslovno dosledno vključuje skupaj z vsemi naglasi in lokalnimi različicami izgovarjave.

Avtor je za knjigo prejel tudi letošnjo nagrado Gorančica, ki jo vsako leto podeljuje Novi list iz Reke za najboljšo izdajo na območju Gorskega kotarja. Posebnost knjige je, da je napisana dvojezično, v slovenskem in hrvaškem jeziku, natis je omogočil Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu. Pohvala gre tudi uredniku »Maticice hrvatske Ogranak u Čabru«, profesorju Ivanu Janešu, ki oblikovno ureja izdaje in že precej let skrbi za ustvarjalno okolje, v katerem so domači avtorji deležni spodbude in pomoči pri uredništvu projektov krajevne etnologije in literarnega ustvarjanja v lokalnih govorih. Brez prostovoljstva vseh sodelujočih tudi te knjige ne bi bilo.

ŽIVA DEU: Kostanjevica na Krki. Poplavna ogroženost kulturne dediščine; Občina, Kostanjevica na Krki 2014, 165 str.

Samo v zadnjih letih so poplave poleg škode v naravi in na objektih uničile ali močno poškodovale tudi precej nepremične kulturne dediščine. Marsikaj je bilo obnovljeno ali vsaj sanirano, a marsikod tako, da se je že pokazalo, da dela niso bila narejena strokovno ustrezno. Večinoma so za to krivi neustrezno izobraženi izvajalci, ki pa se lahko v veliki meri sklicujejo na to, da pri nas za obnavljanje in saniranje objektov (tudi kulturne dediščine) ni ustrezne literature. Z izidom monografije *Kostanjevica na Krki. Poplavna ogroženost kulturne dediščine*, ki jo je uredila priznana »zaščitnica« arhitekturne dediščine, arhitektka dr. Živa Deu, bo takšen izgovor odpadel.

Delo je nastalo na podlagi interdisciplinarnih raziskovalnih delavnic otoškega dela mesta. Sodelovali so študentje Fakultete za arhitekturo in Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, vodila pa jo je

avtorica. Otoški del mesta ima prav zaradi pogostega poplavljanja Krke poseben položaj, zato je v monografijo vključen tudi prispevek dr. Helene Rožman, kako Kostanjevičani doživljajo poplave. Bile so namreč stalnica in ljudje so z njimi znali živeti, a tudi poskrbeti, da so bile njihove posledice čim manjše. Zato so lastniki ob reki ležečih kmetij in gozdov redno čistili odtočne jarke, v samih objektih pa je bila notranja oprema prilagojena občasnim poplavam tako z uporabo ustreznih talnih oblog kot s pohištvo, ki ga je bilo mogoče dvigniti tudi za dvajset centimetrov, kolikor je bilo ponavadi ob poplavah v hiši vode. Danes so protipoplavni ukrepi tako v notranjosti kot pred hišami večinoma zanemarjeni ali neustrezni (npr. z betonom zaliti tlakovci, da voda ne more prenikati v zemljo).

O vsem tem se je mogoče poučiti iz pričujoče knjige (in po njej tudi ukrepati), ki

* Milan Vogel, univ. dipl. etnol. in prof. slov., upokojeni komentator v kulturni redakciji Dela. 1000 Ljubljana, Rozmanova 7, milan.vogel@delo.si.